

บทวิจารณ์หนังสือ

Empires in Collision in Late Antiquity

ผู้เขียน/เรียบเรียง : Glen W. Bowersock

จำนวนหน้า 128 หน้า

ปีที่พิมพ์: 2012

สำนักพิมพ์: Brandeis University Press

พรณัทธิพิทย์ เพ็ชรวิจิตร¹

Phanthip Petchvichit

Received : 10 มิถุนายน 2563

Revised : 4 กันยายน 2563

Accepted : 15 ตุลาคม 2563

บทนำ

หนังสือ Empires in collision in late antiquity เป็นการรวบรวมบันทึกคำบรรยายในชุด The Menahem Stern Jerusalem Lectures Senior ของ Glen Warren Bowersock เมื่อปี 2011 ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งทั้งทางศาสนาและทางการเมืองในคาบสมุทรอาระเบียก่อนการเกิดขึ้นของศาสนาอิสลาม ในช่วงเวลานั้นคาบสมุทรอาระเบียเป็นดินแดนที่มีการช่วงชิงอำนาจระหว่างจักรวรรดิ อาณาจักร และชนเผ่าโดยรอบบริเวณคาบสมุทร

¹อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Bowersock เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณของ Ancient History at the Institute for Advanced Study in Princeton เขามีความสนใจประวัติศาสตร์ในช่วงยุคโบราณตอนปลาย (late antiquity) เป็นพิเศษ เห็นได้จากงานเขียนสำคัญของเขาหลายชิ้น เช่น *Hellenism in Late Antiquity* (1990), *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World* (1999), *Interpreting Late Antiquity* (2001) เป็นต้น นอกจากนี้ ในช่วงหลังเขายังให้ความสนใจกับบริเวณคาบสมุทรอาระเบียในช่วงเวลาเดียวกันเป็นอย่างมาก ผลงานสำคัญ ได้แก่ *Mosaics as History: The Near East from Late Antiquity to Islam* (2006), *The Throne of Adulis: Red Sea Wars on the Eve of Islam* (2013)

สาระสำคัญ

หนังสือ *Empires in collision in late antiquity* แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ครอบคลุมช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 260-640 โดยจะเน้นที่ช่วงทศวรรษ 610-630 ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญของความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) กับจักรวรรดิเปอร์เซีย (Persian Empire) และเป็นช่วงเวลาในการก่อกำเนิดของศาสนาอิสลาม ที่ในเวลาต่อมจะสามารถพิชิตสองจักรวรรดิที่เป็นมหาอำนาจเดิมอย่างไบแซนไทน์และเปอร์เซียได้สำเร็จ

ส่วนแรก Byzantium, Ethiopia, and the Jewish Kingdom of South Arabia กล่าวถึง ประเทศเยเมนในปัจจุบันครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรฮิมยา (Himyar Kingdom) นอกจากนี้ยังเป็นดินแดนแรกๆ ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีและจารึกทำให้ทราบว่าครั้งหนึ่งก่อนที่ประชากรของอาณาจักรฮิมยาจะนับถือศาสนาอิสลามนั้น พวกเขาเคยนับถือศาสนายูดาห์มาก่อน ประเด็นนี้ Bowersock เคยระบุไว้ในบทความเรื่อง "The Rise and Fall of a Jewish Kingdom in Arabia" (Bowersock, 2011) และในหนังสือ *Empires in collision* นี้

เขาได้เสนอหลักฐานทางโบราณคดีที่เพิ่งค้นพบ (ในไม่กี่ทศวรรษ) และมีการตีความใหม่ แสดงให้เห็นว่า ครึ่งหนึ่งดินแดนที่เป็นประเทศเยเมนในปัจจุบันเคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์ชาวยิวนามว่า Yusuf หรือในภาษาอังกฤษคือ Joseph เป็นกษัตริย์ของอาณาจักรอิมยาช่วงระหว่าง ค.ศ. 523-525 ซึ่งได้ทำการกวาดล้างชาวคริสเตียนออกไปจากอาณาจักรและบริเวณโดยรอบอย่างเหี้ยมโหด เป็นเหตุให้อาณาจักรเอธิโอเปีย (Ethiopia Kingdom) ที่ในเวลานั้นประชากรส่วนใหญ่เป็นคริสเตียน ได้ใช้ข้ออ้างที่ครั้งหนึ่งเคยเข้ามายึดครองดินแดนบริเวณนี้และความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาปกป้องชาวคริสต์ด้วยกัน ในการบุกโจมตีและขจัดอำนาจของ Yusuf จากนั้นจึงตั้งชาวเอธิโอเปียขึ้นเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรอิมยาแทน อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาอาณาจักรอิมยาได้ถูกผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิเปอร์เซีย ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่ศาสนาอิสลามจะถือกำเนิด (Bowersock, 2012)

สำหรับประเด็นปัญหาเรื่องหลักฐานและการตีความใหม่ว่าอาณาจักรอิมยาที่มีกษัตริย์เป็นชาวยิว และนับถือศาสนายูดาห์ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ Michael Collins Dunn ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่าเป็นประเด็นใหม่จริงหรือไม่ (Dunn, 2012) เพราะเชื่อว่านักวิชาการที่เชี่ยวชาญในด้านนี้ทราบกันดีอยู่แล้ว ทว่าในส่วนคำนำของหนังสือที่เขียนโดย Albert I. Baumarten อ้างว่า

“...The lectures to follow are a series around the theme of “Empires in Collision.” As I stated at the outset of this brief introduction, I leave the announcement of topics, themes, evidence, and exposition to Bowersock. It remained for us in the audience in Jerusalem, and now awaits the reader, to enjoy the pleasure of learning **the new wholes and new connections that will be offered on the pages that follow.**” (Bowersock, 2012)

จากคำกล่าวของ Baumarten ในตอนท้ายของคำนำที่ยกมาแสดงข้างต้นนี้ และจากการตั้งข้อสังเกตของ Collins Dunn ทำให้ผู้วิจารณ์ต้องค้นหาว่าประเด็นเรื่องนี้อ้างว่าเป็นเรื่องใหม่นั้นแท้จริงแล้วผู้เชี่ยวชาญสาขานี้รับรู้กันมาก่อนหรือไม่ จากการค้นคว้าพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวแล้วตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ได้แก่ Byzantium in South Arabia ของ Irfan Shahid (1979) ทำให้พบว่า การนำเสนอเรื่องการนับถือศาสนายูดาห์ของอาณาจักรฮิมายาที่กล่าวถึงในหนังสือ *Empires in collision* นี้ ไม่ได้เป็นประเด็นใหม่เสียทีเดียว แต่เป็นการนำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่ค้นพบใหม่เพื่อสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาของอาณาจักรฮิมายา

ส่วนต่อมา *The Persian Capture of Jerusalem* ส่วนนี้มีความสำคัญอย่างมากในหนังสือเล่มนี้ เชื่อว่าเป็นส่วนที่ Bowersock มีการตีความใหม่และอ้างว่าเป็นการนำเสนอแง่มุมใหม่ของช่วงเวลาหลังจากเอธิโอเปียสามารถล้มอำนาจของกษัตริย์ชาวอียิปต์บริเวณคาบสมุทรอาระเบียได้แล้ว ทว่าเพียงไม่นานก็เกิดการแก่งแย่งอำนาจกันเอง จนเป็นเหตุให้เปอร์เซียใช้โอกาสนี้เข้ามาแทรกแซง ประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่เปอร์เซียเข้ามายึดครองคาบสมุทรอาระเบียระหว่างคริสต์ศักราช 614-638 ซึ่งเวลานั้นเป็นชุมชนชาวคริสเตียนเป็นส่วนมาก นักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญจะใช้หลักฐานประเภทบันทึกของนักบวชในคริสต์ศาสนาที่กล่าวถึงการที่เปอร์เซียได้ทำลายทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของอาระเบีย โดยเฉพาะการกวาดล้างชาวคริสต์และทำลายศาสนสถานในศาสนาคริสต์ หลักฐานที่ใช้เป็นหลัก ได้แก่ บันทึกของนักบวชในมาร์ซาบา (Mar Saba) นามว่า Strategios และบันทึกของนักบวชนามว่า Sophronius ทำให้นักวิชาการรุ่นก่อนมองว่าเป็นสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้ต่อการที่อิสลามจะขึ้นมาใช้อำนาจบริเวณนั้น

ในส่วนนี้ Bowersock พยายามตีความประวัติศาสตร์ในช่วงนี้เสียใหม่ โดยการใช้หลักฐานทางโบราณคดีเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในบันทึกที่นักวิชาการก่อนหน้านี้ได้ใช้อ้างอิง ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีชี้ชัดว่าการรุกรานของเปอร์เซียนั้นไม่ได้สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงตามที่บันทึกของพระทั้ง Strategios และ Sophronius อ้าง

ตรงกันข้ามเปอร์เซียได้เข้ามาให้การสนับสนุนชาวยิวแห่งอาณาจักรอิมยาเพื่อเป็นการต่อต้านอิทธิพลของจักรวรรดิไบแซนไทน์ ทำให้ Bowersock แย้งการตีความของนักวิชาการรุ่นก่อนในประเด็นที่ว่าชาวมุสลิมสามารถเข้ามามีอิทธิพลเหนือซากปรักหักพังก็ไม่ใช่ความจริง เพราะมีหลักฐานว่าวิถีชีวิตของชาวคริสเตียนช่วงก่อนและหลังการเข้ามายึดครองของเปอร์เซียนั้นไม่ได้แตกต่างไปจากเดิม ดังนั้น การที่ศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนนี้จำเป็นต้องเผชิญกับความเชื่อที่มั่นคงอย่างศาสนาคริสต์ ซึ่งทำให้เกิดคำถามที่น่าสนใจว่าเหตุใดอิสลามจึงสามารถเข้ามาแทนที่ได้ อย่างไรก็ตาม รายละเอียดในส่วนนี้ของหนังสือเล่มนี้เป็นการตีความใหม่ที่มีผลต่อสถานะในช่วงต้นของศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก เพราะเท่ากับเป็นการเพิ่มความยิ่งใหญ่ให้กับผู้นับถือศาสนาอิสลามที่สามารถเข้ามาแทนที่ศาสนาคริสต์ที่ยังคงรุ่งเรืองอยู่ไม่ได้ขบเขากจากการถูกเปอร์เซียทำลายอย่างที่เคยเข้าใจ

นอกจากความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ของศาสนาอิสลามดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในส่วน The Persian Capture of Jerusalem ที่กล่าวถึงรายละเอียดมาข้างต้นนี้ยังมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์โลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์โลกในวงการศึกษาไทยที่การศึกษาเรื่องราวบริเวณคาบสมุทรอาระเบียยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลต่อการทำความเข้าใจการขยายตัวของมุสลิมอาหรับในระยะเริ่มต้น ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ของหนังสือ Empires in Collision ช่วยให้ภาพที่ชัดเจนมากขึ้น

ส่วนสุดท้าย Heraclius' Gift to Islam The Death of the Persian Empire กล่าวถึง ช่วงเวลาหลังจากที่เปอร์เซียยึดครองบริเวณคาบสมุทรอาระเบียแล้ว และเกิดสงครามกับไบแซนไทน์ในเวลาต่อมา โดยในช่วงแรกคือ ปี 624 นั้น เปอร์เซียเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ทว่าในปี 628 ฝ่ายไบแซนไทน์ภายใต้จักรพรรดิ Heraclius สามารถผลักดันให้เปอร์เซียถอยร่นออกไปจากดินแดนที่เคยยึดครองได้สำเร็จ ก่อนที่ในภายหลังมุสลิมจะสามารถยึดครองดินแดนที่เคยเป็นศูนย์กลางของจักรวรรดิเปอร์เซียได้ ดังความที่ปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอาน Bowersock ก็ได้นำเสนอการค้นคว้าโดยการตีความจากพระ

คัมภีร์ของนักวิชาการก่อนหน้าที่เสนอว่า ชาวมุสลิมมองว่าชาวคริสต์และยิวเป็นพวกนอก
รีต แม้ว่าจะจะเป็นเอกเทวนิยม (monotheism) เหมือนกันก็ตาม แต่ในระยะแรกมุมมอง
ของชาวมุสลิมที่มีต่อไบแซนไทน์เป็นไปในเชิงบวก ซึ่งอาจเป็นเพราะไบแซนไทน์กับมุสลิม
มีเปอร์เซียเป็นศัตรูร่วม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมุสลิมเองได้ประโยชน์จากการที่ไบแซนไทน์
สามารถทำสงครามและลดแสนยานุภาพของเปอร์เซียไปได้เป็นอันมาก อย่างไรก็ตาม
ภายหลังจากที่มุสลิมอาหรับสามารถโค่นอำนาจเปอร์เซียลงได้ในปี 628 แล้ว ฝ่ายคริสต์
เตียนของจักรวรรดิไบแซนไทน์กับกองทัพมุสลิมก็มีอันต้องแตกหักและทำสงครามกันเอง
ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของชาวมุสลิมต่อไบแซนไทน์ที่เปลี่ยนไปดังจะสังเกตได้ในพระ
คัมภีร์อัลกุรอาน

ในส่วนสุดท้าย Bowersock ได้นำเสนอการตีความของนักวิชาการหลายท่านที่
แสดงให้เห็นพัฒนาการของมุสลิมในการเข้าแทนที่จักรวรรดิที่เป็นมหาอำนาจทั้งสองคือ
จักรวรรดิเปอร์เซียและจักรวรรดิไบแซนไทน์ ซึ่งเน้นไปที่ประเด็นเรื่องการสร้างพันธมิตร
ระหว่างชาวคริสต์เตียนกับชาวมุสลิมในช่วงแรกๆที่ต่างก็มีเปอร์เซียเป็นศัตรูเหมือนกัน แต่
ความสัมพันธ์ระหว่างพวกยิวกับเปอร์เซียไม่สามารถอธิบายบนพื้นฐานความเชื่อทาง
ศาสนาที่มีรากเดียวกันอย่างกรณีของคริสต์กับอิสลามได้ เพราะยิวต่างเป็นเอกเทวนิยม
เช่นเดียวกับคริสต์และอิสลาม แต่ศาสนาของเปอร์เซียเป็นทวินิยม (dualism)

โดยสรุป เนื้อหาของหนังสือ *Empires in Collision in Late Antiquity*
กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดิไบแซนไทน์ จักรวรรดิเปอร์เซีย อาณาจักรฮิมยา
และอาณาจักรเอธิโอเปีย โดยมีการปะทะกันบริเวณคาบสมุทรอาระเบีย และมีการจับข้อ
พันธมิตรระหว่างจักรวรรดิเปอร์เซียกับอาณาจักรฮิมยา และจักรวรรดิไบแซนไทน์กับ
อาณาจักรเอธิโอเปียซึ่งเป็นคริสเตียนด้วยกัน ซึ่งเป็นบริบทก่อนที่ศาสนาอิสลามจะกำเนิด
ขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว

บทวิจารณ์

สำหรับหนังสือ *Empires in Collision in Late Antiquity* นี้ สิ่งที่ Bowersock ละเลยไปและเชื่อว่าน่าจะสามารถอธิบายความสัมพันธ์บนคาบสมุทรอาระเบียได้ดียิ่งขึ้นคือ มิติด้านเศรษฐกิจ จากการค้นคว้าเพิ่มเติมพบว่ามีการศึกษาถึงประเด็นเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาหลักของความขัดแย้งในดินแดนบริเวณนี้อยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย เช่น *The Origin and Diffusion of Qanats in Arabia: New Evidence from the Northern and Southern Peninsula* ที่กล่าวถึงการแย่งชิงดินแดนบริเวณคาบสมุทรอาระเบีย โดยเฉพาะทางตอนใต้บริเวณอาณาจักรฮิมยา ซึ่งมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจบริเวณอ่าวเอเดน (Gulf of Aden) (Lightfoot, 2000) และหากเราพิจารณาจะพบว่าทั้งเปอร์เซีย ไบแซนไทน์ และมุสลิมนั้นมีบทบาทสำคัญในการค้าระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตกก่อนยุคการค้าข้ามทวีปโดยเรือเดินสมุทร ประเด็นนี้จะเป็นอีกส่วนหนึ่งของปมปัญหาความขัดแย้งที่น่าจะช่วยเติมเต็มคำอธิบายมิติด้านการเมืองและศาสนาในหนังสือเล่มนี้

การศึกษาช่วงเวลาที่เราเรียกว่า ยุคโบราณตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงเวลาหนังสือ *Empires in Collision in Late Antiquity* กล่าวถึงนั้น เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ 5 ทศวรรษที่ผ่านมา ในหมู่นักวิชาการรุ่นใหม่เวลานั้น ซึ่งเกิดขึ้นก่อนในฝรั่งเศส บุคคลสำคัญคือ Évelyne Patlagean โดยในช่วงแรกนั้นสิ่งที่พวกเขาสนใจศึกษาคือ จักรวรรดิไบแซนไทน์เป็นหลัก และเน้นศึกษาในแนวทางประวัติศาสตร์สังคมซึ่งได้รับอิทธิพลจากสำนักอันนาลส์ (Annales school) ทว่าสิ่งที่นักวิชาการละเลยอย่างมากคือ จักรวรรดิทางฝั่งตะวันออกหรือจักรวรรดิเปอร์เซีย สำหรับ Patlagean เองก็เป็นนักประวัติศาสตร์ไบแซนไทน์ที่สนใจศึกษาประเด็นเรื่องเศรษฐกิจและเพศเป็นหลัก เห็นได้จากงานชิ้นแรกของเธอคือ *Pauvreté économique et pauvreté sociale à Byzance, 4e-7e siècles* (Cameron, 1980) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่สำคัญ เช่น Henri-Irénée Marrou, Santo Mazzarino เป็นต้น แต่ที่ล้วนเป็นชาวฝรั่งเศส ทว่าบุคคลที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อแวดวงการศึกษายุคโบราณตอนปลาย อย่างมากในโลกที่ใช้

ภาษาอังกฤษหรืออาจกล่าวได้ว่าทั่วโลกก็คือ Peter Brown งานชิ้นสำคัญของเขาคือ *The World of Late Antiquity* (1971) ซึ่งนอกจาก Brown แล้วก็ยังมีที่สำคัญอีก เช่น Averil Cameron, G.W. Bowersock, Oleg Grabar เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้เน้นว่ามีอิทธิพลและครอบงำวงการศึกษายุคโบราณตอนปลายอย่างมาก การศึกษายุคสมัยดังกล่าวนี้มีความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของประวัติศาสตร์ความคิดมนุษย์จากยุคคลาสสิก ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วรรณกรรม ปรัชญา รวมไปถึงวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าเป็น “a first Renaissance of the Classical World” (Fuente, 2011)

การที่นักประวัติศาสตร์เริ่มให้ความสนใจช่วงเวลาที่เขาเรียกกันว่ายุคโบราณตอนปลายนี้ เกิดประมาณทศวรรษ 1950 ซึ่งบริบททางประวัติศาสตร์ในเวลานั้นเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และบรรยากาศของสงครามเย็นกำลังคุกรุ่น ทำให้แวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มไม่ยากที่จะใช้คำอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแบบเฟื่องฟูและล่มสลาย (rise and fall) อย่างที่เคยเป็นมา และพยายามที่จะเขียนประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่อง (continuity) มากขึ้น เป็นเหตุให้แนวทางการศึกษาช่วงยุคโบราณตอนปลายเฟื่องฟูอย่างมาก เนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์ช่วงที่จะเข้ามาเป็นรอยต่อภายหลังจากการเสื่อมอำนาจของโรมันตะวันตกตามแนวทางการศึกษาของพวกที่อธิบายแบบการเฟื่องฟูและการล่มสลาย ทว่าการศึกษาช่วงยุคโบราณตอนปลายจะแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องเชื่อมโยงจากยุคโรมัน (Fuente, 2011: 6-9)

กลับมาที่หนังสือ *Empires in collision* ของ Bowersock เราจะพบอีกหนึ่งประเด็นสำคัญของหนังสือเล่มนี้ นั่นคือ การศึกษาเรื่องราวของคาบสมุทรอาระเบียซึ่งถือว่าเป็นชายขอบของอำนาจระหว่างจักรวรรดิไบแซนไทน์กับจักรวรรดิเปอร์เซีย หากพิจารณาจะพบว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจใหม่ เพิ่งเริ่มได้รับความสนใจในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนผ่านงานของ Bowersock จะเห็นได้ว่าช่วงก่อนปี 2000 งานของเขาจะเน้นศึกษาพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจเป็นหลัก โดยเฉพาะจักรวรรดิไบแซนไทน์ ส่วนของนักวิชาการท้องถิ่นนั้นได้ให้ความสนใจศึกษาบริเวณ

คาบสมุทรอาระเบียมาก่อนหน้านี้แล้วเห็นได้จากงานของ Irfan Shahid ซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ ศึกษาอิทธิพลของไบแซนไทน์ในตอนใต้ของคาบสมุทรอาระเบียมาตั้งแต่ทศวรรษ 1980 แล้ว (Shahid, 1979) โดยยึดพื้นที่ในคาบสมุทรอาระเบียเป็นพื้นที่หลักในการศึกษา ทว่างานของเขาก็ไม่ได้สร้างกระแสได้มากเท่ากับงานของ Bowersock ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มของ Peter Brown นักวิชาการผู้ทรงอิทธิพล

โดยสรุป หนังสือ *Empires in collision in late antiquity* ของ Bowersock มีประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประการด้วยกัน แม้ว่าจะไม่ได้เป็นงานที่น่าเสนอประเด็นใหม่อย่างแท้จริงก็ตาม แต่มีความโดดเด่นในแง่ของวิธีการศึกษา กล่าวคือ การใช้หลักฐานและการวิเคราะห์ทางโบราณคดีเข้ามาทำการตรวจสอบหลักฐานประเภทบันทึกและคัมภีร์ที่นักประวัติศาสตร์รุ่นก่อนมักใช้ในการอ้างอิง ซึ่งวิธีการศึกษาของ Bowersock ทำให้เขาตีความทางประวัติศาสตร์ใหม่โดยเฉพาะในส่วนที่สองของหนังสือเล่มนี้ การตีความใหม่ของ Bowersock ส่งผลต่อประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาวมุสลิมในอาหรับอย่างมากตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อีกประเด็นหนึ่งก็คือ การที่หนังสือเล่มนี้ศึกษาบริเวณที่ถูกจัดว่าเป็นชายขอบของยุคโบราณตอนปลาย แม้ว่าจะไม่ได้เป็นสิ่งใหม่อีกเช่นกัน แต่หากพิจารณาในภาพรวมงานของ Bowersock ในช่วงหลังปี 2000 เป็นต้นมานั้น ให้ความสำคัญกับพื้นที่บริเวณคาบสมุทรอาระเบียมากขึ้น นั่นสะท้อนให้เห็นว่านักวิชาการที่ครั้งหนึ่งเคยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นพวกยึดแนวคิดความยิ่งใหญ่ของตะวันตกเป็นหลักนั้นเริ่มยอมรับแล้วว่าดินแดนที่ครั้งหนึ่งพวกเขามองว่าเป็นชายขอบนั้นก็มีความสำคัญ เพราะกลุ่มชาวอาหรับมุสลิมในคาบสมุทรอาระเบียนี้เองที่ในภายหลังจะสามารถโค่นล้มทั้งจักรวรรดิเปอร์เซียและจักรวรรดิไบแซนไทน์ได้สำเร็จ กล่าวโดยง่ายคือ หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของกลุ่มนักวิชาการที่ทรงอิทธิพลต่อวงการศึกษายุคโบราณตอนปลายในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- Bowersock, G. W. (2011). *The Rise and Fall of a Jewish Kingdom in Arabia*.
<https://www.ias.edu/ideas/2011/bowersock-jewish-arabia>
- Bowersock, G. W. (2012). *Empires in Collision in Late Antiquity*. The Menahem Stern Jerusalem Lectures. Mass: Brandeis University Press.
- Bowersock, G. W., Peter Brown, and Oleg Grabar. (2001). *Interpreting Late Antiquity: Essays on the Postclassical World*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Brown, Peter. (1971). *The World of Late Antiquity*. Thames and Hudson.
- Fuente and David, H. D. L. (2011). *New Perspectives on Late Antiquity*. Cambridge Scholars Publishing.
- Lightfoot, D. R. (2000). *The Origin and Diffusion of Qanats in Arabia: New Evidence from the Northern and Southern Peninsula*. *The Geographical Journal*, 166 (3), 215–26.
- Michael, C. D. (2012). Editor's Note. *The Middle East Journal*, 66(3), 407-408.
- Shahid, I. (1979). *Byzantium in South Arabia*. *Dumbarton Oaks Papers*, 33, 23–94.